

into his hands. During some periods he kept a diary of his finds and acquisitions, and to have seen more continuous extracts from this would have been advantageous. To be able to see the collection, its shape over time, its variety, and the sources from which so much was brought to light and safety, would have required a much more comprehensive book, but this reader would have appreciated a clearer sense of the collection's growth and its organization. Árni added notes to many of the volumes, frequently cited here, but such a mass of information is not readily digested. A biography of the collection is as important as a biography of the collector. Nonetheless, for someone concerned less with Icelandic texts than with the scholarly interest in medieval manuscripts that saved them – just the kind of reader who needs an account of Árni's life in English – his personal achievement commands our attention. Books in Old English, for example, have survived in far fewer numbers, despite wider interest in them, with at least half a dozen learned collectors in England in the sixteenth and seventeenth centuries. Irish manuscripts from before 1600 survive in far fewer numbers. The men most responsible for their preservation in the seventeenth century can hardly be given this level of biographical treatment: men such as Br Mícheál Ó Cléirigh (who copied more than he secured in older manuscripts) or Sir James Ware, though Edward Lhwyd's much more varied career deserves attention and his collection merits more careful analysis of his sources. Although Lhwyd's Irish manuscripts are numbered in tens rather than hundreds, he was collecting for no more than a few months in Ireland in 1699–1700. One can only wonder what an Árni in Ireland might have preserved. Lhwyd's Welsh collections, on the other hand, which might equally have transformed our knowledge of medieval Welsh literature, perished in two accidental fires at the beginning of the nineteenth century.

Collectors are vital for their real success in saving the manuscripts, but they are also important to us as a means of humanizing and understanding the survival of the books and at the same time assessing whether what was preserved is in any sense representative of what once existed. Individuals have contributed in bigger and smaller ways to the preservation of medieval books, whether Scipione Maffei and Carlo Carinelli, who rediscovered the ancient cathedral manuscripts of Verona in 1712, or Humfrey Wanley, who both catalogued the surviving books in Old English between 1695 and 1701 and managed the formation of the great Harleian Library over the years from 1705 to his death in 1726. Their lives and letters deserve our attention. Árni Magnússon, however, made the biggest difference of any such scholar when his achievement is judged by the very high proportion of all Northern manuscripts now known that we owe to his vision and his arduous endeavour. We read his story with enjoyment and appreciation.

Richard Sharpe

Olof Kåhrström (ed.), *För den värmländska lantbushållningens väl: landsbövdningar, akademiker och bushållningssällskap i arbete för agrar modernisering 1790–1820 skildrat i samtida och nyskrivna texter*, Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 69 (Stockholm: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, 2015). 224 pp.

Värmland är knappast känt som något stort jordbrukslän. Idag utgör dess åkerareal fyra procent av Sveriges totala odlade yta och endast tre procent av rikets kor är värmlänningar. På 1860-talet var Värmland lite mer framstående om än inte på något sätt dominerande. Motsvarande siffror var då sju procent av åkermarken och sex procent av den bovina populationen. Ändå har länet begåvats med en

ganska omfattande litteratur om de agrara förhållandena genom årens lopp. I synnerhet har Värmlands lantushållningssällskap, grundat redan 1803, borgat för en del av litteraturen. Denna volym är en samling av åtta källtexter utgivna mellan 1790 och 1822 som får anses gälla som nyckeltexter angående det värmländska lantbruket i en tid av kraftig agrar omvandling nationellt.

Bakgrunden är ett initiativ av framlidne lantbruksrådet Eric Falk som förtjänstfullt förts i hamn av bland annat bokens redaktör Olof Kåhrström och skogs- och lantbruksakademiens chefsbibliotekarie Lars Ljunggren. Volymen är som de andra i akademiens historiska meddelanden mycket fint producerad. Tre av texterna är översättningar från latin varav två är översatta för första gången och en är en tidigare publicerad handskrift. Till detta kommer uttömmande artiklar om förhållandena i Värmland, om källtexterna och om deras författare.

Kulturgeografen och agrarhistorikern Ulf Jansson ger en mycket fyllig bild av Värmlands agrara förutsättningar i en längre inledande text som också kortfattat beskriver sambanden mellan de olika källtexterna. Här framkommer framför allt att Värmlands jordbruk kring 1800 förändrades i snabb takt på samma sätt som i övriga Sverige. Det handlade om en expanderande åker och nya odlingsmetoder som cirkulationsbruk och växelbruk. Här fanns också nya grödor som potatis.

Källtexterna följer sedan kronologiskt där en ekonomisk avhandling framlagd i Uppsala 1790 av Conrad Widmark och Samuel Brask är först ut. Den handlar om värmländska jordbruksredskap, framför allt plogar, där den så småningom kallade värmländsplogen som liknade engelska förlagor kom att dominera senare under 1800-talet. Här återbrukas en översättning av J. G. Holm som publicerats i *Värmland Förr och Nu* 1948–1949. Dessutom passar redaktören på att också trycka om en text om historiska värmländska jordbruksredskap av

Ragnar Jirlow som publicerades i samma volym som Holms översättning. Här förklaras den relativt tidiga värmländska utvecklingen av plogar med att de traditionellt liknande engelska förlagor samt att Frykdalens småbrukare var vana vid att arbeta med jordbruk i andra landskap, något som underlättade att nya modeller prövades. Till detta kom den värmländska bergslagen som tillhandahöll metall av hög kvalitet till järnplogarna (s. 63–64).

En text som nu för första gången publiceras på svenska är filosofie magister Ulrik Johan Åbergs lundaavhandling *Observationer kring den värmländska lantbushållningen* från 1801 översatt från latin av Magnus Karlsson. Redaktör Kåhrström beskriver sammanhangen för Åberg och hans avhandling i en kort och informativ text. Åberg ansvarade vid tiden för avhandlingen för universitetets instrumentsamling, men kunde några år senare, förmodligen i kraft av avhandlingen, gå vidare till ett matematiklektorat i Karlstad. Avhandlingen i genren hushållning och ekonomi får nog ses som typisk för sin tid med undantaget att det var just värmlänningen Åberg som presiderade istället för ekonomi-professorn Anders Jahan Retzius.

Den tredje källtexten är ett anonymt förslag om cirkulationsbruk från 1803 ursprungligen publicerat i det värmländska hushållningssällskapets handlingar 1805. Den längsta källtexten är den fjärde, det värmländska hushållningssällskapets betänkande om läget i länet ställt till landshövdingen i slutet av 1805 och hämtat från det värmländska hushållningssällskapets handlingar 1807, 1808 och 1811. Textförfattaren har inte gått att identifiera, men texten utgör en uttömmande lägesbeskrivning över länets olika näringar som här också fått illustrationer.

Den femte texten är en översättning från latin (åter av Magnus Karlsson) av Nils Jacob Silléns uppsalaavhandling 1815 om det värmländska hushållningssällskapets tio första år 1803 till 1813, tillika den första kända historiken över ett svenskt hushållningssällskap (s.

154–155). Avhandling publicerades ursprungligen inför tillsättandet av den Borgströmska donationsprofessuren i praktisk ekonomi 1816 och resultat blev också lyckat i och med att Sillén till slut fick tjänsten. Hela bakgrundshistorien om denna vid tiden problematiska donation, enligt Sten Lindroth beskriven som "en lärostol i gödsling och dikning" (s. 149), liksom Silléns liv och hans avhandling beskrivs åter lysande av redaktör Kåhrström. Avhandlingens sensmoral är att det värmländska lantbrukets brister och försummelse kunde hävas i och med inrättandet av den organisation och institution som hushållningssällskapet innebar eftersom det utgjorde en informationskanal där elitens vetenskapligt etablerade rön kunde delges allmogen till rättelse och efterlevnad.

Den sjätte texten är landshövdingen Olof af Wibelis berättelse om lantushållningen i Värmland med anledning av den nyinrättade Kungl. Lantbruksakademiens cirkulär från 1814 med frågor om tillståndet i de olika länen tidigare publicerad i Lantbruksakademiens annaler 1815. Också den sjunde och åttonde texten är författade av länets landshövding som nu hunnit bli Johan af Wingård. Den sjunde texten är en tidigare opublicerad handskrift från 1815 i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens arkiv. Den åttonde är ett utdrag ur landshövdingens femårsberättelse för Värmland publicerad 1822.

Sammanlagt ger de åtta källtexterna många intressanta inblickar i lantbrukets och näringsarnas utveckling i Värmland kring sekelskiftet 1800, en tid som innebar mycket stora förändringar när det gällde institutionella förhållanden för kunskapsuppbyggnad och kunskaps-spridning på jordbruksområdet. Texterna är ackompanjerade av väl skrivna och informativa översiktsartiklar samt inledningar som placerar dem i ett sammanhang. Till detta kommer fina illustrationer även om de genomgående tillkommit senare än texterna, ofta många decennier senare. Kanske hade volymen också kunnat rymma en mer uttömmande artikel om

tidens lantbrukslitteratur och hushållningsorganisationer liksom vilka sociala nätverk som låg bakom dem även om dessa perspektiv framskymtar här och där i inledningar och kommentarer. Sammantalet bekräftar texterna bilden av en elitens litteratur för allmogen där landshövdingar och storgodsägare, präster och militärer utgjorde något av en självutnämnd proto-expertis inom jordbruksområdet. Härvidlag var Värmland inget undantag, vilket denna utmärkta källsamling tydligt visar.

Thomas Kaiserfeld

Jussi T. Lappalainen, *Kustaa III:n maasota: savo ja Kymenlaakso 1788–1790*, Historiallisia Tutkimuksia 265 (Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2014. 179 pp.

Professor emeritus Jussi T. Lappalainen utgav 2011 en bok om Gustav III:s krig (1788–1790) till sjöss. När han skrev den började han redan planera en motsvarande bok om krigföringen till lands. I forskningen har landkriget hamnat i skymundan för sjökriget. De viktigaste översiktsverken rörande landkriget är skrivna på 1800-talet. Det är därför på tiden att en ny och modern framställning har gjorts.

Lappalainen baserar sin undersökning på kartor över krigsområdena som uppgjordes under eller strax efter kriget. Den tänkta läskretsen är finsk, och Lappalainen har översatt karttexterna till finska samt gjort egna kommentarer till alla kartor. Han redogör för bakgrunden till kriget, Finland som krigsskådeplats, krigstaktiken och styrkornas numerär innan han kommer in på själva kriget.

Huruvida en rysk spaningspatrull verkligen överskred den rysk-svenska gränsen i Puumala i juni 1788 eller om det hela var iscensatt av svenskarna har historikerna debatterat om. Lappalainen diskuterar detta ingående och